

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Stimulering en facilitering van burgerinitiatieven door de overheid: over de invulling van de 'dienende overheid' bij derde generatie burgerparticipatie

Driessen, E.M.M.A.

Citation

Driessen, E. M. M. A. (2024, June 18). *Stimulering en facilitering van burgerinitiatieven door de overheid: over de invulling van de 'dienende overheid' bij derde generatie burgerparticipatie*. Boom, Den Haag. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3731030>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3731030>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

“Herkend word ik wel, erkend niet altijd. Mijn maatschappelijke missie wordt niet ter harte genomen omdat er ‘bv’ achter mijn naam staat.”⁷²⁰

8.1 INLEIDING

In paragraaf 1.5 zijn diverse, uiteenlopende, knelpunten aan bod gekomen waarmee burgerinitiatieven te maken krijgen. Eén van die knelpunten is het rechtspersonenrecht. Het kiezen van een rechtsvorm om zich in te verenigen en het initiatief in onder te brengen is vaak een van de eerste officiële beslissingen die initiatiefnemers moeten nemen. Veel subsidies worden namelijk alleen verstrekt aan een rechtspersoon. Tegelijkertijd heeft de keuze voor de rechtsvorm belangrijke consequenties hoe ‘de buitenwereld’ naar het initiatief kijkt. De quote bovenaan dit hoofdstuk is afkomstig van een sociaal ondernemer, en spreekt wat dat betreft boekdelen. De kapitaalvennootschappen – bv en nv – worden door de overheid, banken en de meeste mensen gezien als rechtsvormen voor (hoofdzakelijk) op winst gerichte ondernemingen. Tegenover de bv en de nv staan de vereniging en de stichting. Deze laatste twee rechtsvormen roepen een beeld op van liefdadigheid, goede doelen, sportclubs en andere hobbymatige activiteiten. Maar met dit beeld vallen burgerinitiatieven ook niet altijd samen. Het kiezen van een rechtsvorm is voor de initiatiefnemers daarmee een zoektocht waarin zowel de maatschappelijke kant van het initiatief naar voren komt, maar zeker ook de gezamenlijke kant. Het initiatief is immers ‘van de buurt’. Sommige initiatieven bieden producten of diensten aan om zo maatschappelijke meerwaarde te creëren. Denk aan zwembaden die kaartjes en ijsjes verkopen, of buurthuizen en werkbedrijven waar ruimtes kunnen worden gehuurd en waarin horeca is te vinden. In dat geval moet binnen de rechtsvorm ook ruimte zijn om deze ondernemende activiteiten in onder te brengen. Maar hoe en in welke rechtspersoon kunnen al deze facetten van het burgerinitiatief worden ondergebracht én tegelijkertijd rekening worden gehouden met het beeld dat banken, de overheid en anderen door de keuze voor een bepaalde rechtsvorm van het initiatief hebben?

Voor (ondernemingsrecht)juristen en notarissen is het verenigen van meerdere, ook op het eerste gezicht tegenstrijdige, facetten in één rechtsvorm gesneden koek.

720. Deelnemer aan onderzoek PwC 2018, p. 13.

Het ondernemingsrecht biedt een keuze uit diverse rechtsvormen en de statuten kunnen zodanig worden opgesteld dat met het bestaande juridisch instrumentarium elk initiatief wel bediend kan worden.⁷²¹ Net als in het aansprakelijkheidsrecht, geldt volgens juristen dat de knelpunten die de initiatiefnemers ervaren dus niet zo zeer een *juridisch* knelpunt zijn. Veel eerder is sprake van een kenniskloof tussen de mogelijkheden uit Boek 2 BW⁷²² en de initiatiefnemers. Tegelijkertijd geven juristen toe dat door de grote variëteit en flexibiliteit in rechtsvormen het zeker niet gemakkelijk is om een keuze te maken. Zeker niet wanneer de keuze niet alleen wordt bepaald op basis van juridische en fiscale grondslagen, maar ook door culturele: wat is het beeld dat ‘de buitenwereld’ heeft van een rechtsvorm.⁷²³

Niet alleen burgerinitiatieven hebben moeite met het kiezen van een rechtsvorm. Dezelfde knelpunten zijn terug te vinden bij sociaal ondernemers. In dit hoofdstuk wordt daarom eveneens gebruik gemaakt van literatuur en onderzoeken die zijn gebaseerd op sociaal ondernemers. Dat burgerinitiatieven en sociaal ondernemers dezelfde knelpunten ervaren op het gebied van het rechtspersonenrecht is niet vreemd. Beide actoren zijn gericht op het creëren van maatschappelijke meerwaarde en niet primair op het behalen van zo veel mogelijk winst voor aandeelhouders. Daarnaast kunnen zij door het ontbreken van schaalvoordelen en/of hun werkwijze⁷²⁴ prijstechnisch meestal niet concurreren met andere ondernemingen en vissen zij daarom regelmatig achter het net bij het verkrijgen van (overheids)opdrachten.⁷²⁵ Om de (h)erkenning van sociale ondernemers te stimuleren is de wetgever daarom van plan om het voor (sociaal) ondernemers mogelijk te maken om een maatschappelijke-BV (BV-m) ‘op te richten’. De basis van de BV-m is de gewone BV zoals deze nu al bestaat. Wanneer de ondernemer aan een aantal voorwaarden voldoet is het, zodra het wetsvoorstel in werking treedt, mogelijk om in het Handelsregister ingeschreven te worden als een BV-m en mag dus ook de naam ‘maatschappelijk’ worden toegevoegd.

De hoofdstukken in dit proefschrift waarin specifieke knelpunten van burgerinitiatieven centraal staan, – de hoofdstukken 3 tot en met 9 – zitten volgens een vast stramien in elkaar. Zo wordt steeds gezien wat het betreffende knelpunt inhoudt, welke mogelijkheden het recht biedt om aan deze knelpunten tegemoet te

721. Den Ouden, Boogaard en Driessen 2019, paragraaf 4.2.6. Helder 2017. Bosma, Hummels, Manunza e.a. 2019. Zillikens-Loos, Crul en Schriemer 2020. Spanjersberg 2019. Van Helden 2020. Ministerie BZK 2013a.

722. Er zijn uiteraard ook rechtsvormen buiten boek 2 BW te vinden, maar daarvan wordt door burgerinitiatieven en sociaal ondernemers nauwelijks gebruikgemaakt.

723. Den Ouden, Boogaard en Driessen 2019, paragraaf 4.2.6.

724. Zo is het gebruik van lokale of duurzame producten vaak duurder. Hetzelfde geldt wanneer arbeidsgehandicapten of mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden ingezet. De noodzakelijke ondersteuning en begeleiding van deze werknemers drijft de prijs op.

725. SER 2015. OECD 2019. BMC 2020. PwC 2018.

komen en vervolgens wordt bezien of dit effectieve oplossingen zijn voor burgerinitiatieven. De opbouw van dit hoofdstuk is anders. Hiervoor kwam al aan bod wat het knelpunt in het rechtspersonenrecht is voor burgerinitiatieven en sociale ondernemers. Hierna wordt echter niet ingegaan op de mogelijkheden die er met de bestaande rechtsvormen al zijn om de wensen van burgerinitiatieven te verwerken. De redenen daarvoor zijn meerledig. Ten eerste moet bij de keuze van een rechtsvorm ook rekening worden gehouden met fiscale aspecten. Fiscaliteiten zijn echter geen onderdeel van dit onderzoek. Dit heeft bij het onderwerp rechtsvorm de consequentie dat geen volledig beeld kan worden gegeven van het relevante juridische kader en de daarbij behorende afwegingen. De mogelijkheden om de voor burgerinitiatieven belangrijkste kenmerken – maatschappelijke meerwaarde, participatie van de relevante doelgroep en ondernemerschap – te borgen en combineren met de rechtsvormen uit boek 2 BW krijgen daarnaast hoofdzakelijk gestalte in de statuten en niet in de wet zelf. Hierdoor kan slechts in algemene zin worden gezegd wat de mogelijkheden zijn, maar de uitwerking ervan is maatwerk. Een paragraaf over de juridische mogelijkheden zou met andere woorden dus belangrijke aspecten over de fiscale gevolgen van een rechtsvorm missen en tegelijkertijd alleen op hoofdlijnen uit de doeken kunnen worden gedaan. De toegevoegde waarde daarvan is dus beperkt.

Daarnaast is de keuze voor een rechtsvorm een interne aangelegenheid voor de initiatiefnemers. Deze keuze heeft zeker externe consequenties, bijvoorbeeld voor het beeld dat derden van het initiatief hebben. Maar de overheid heeft niets te maken met de keuze voor een bepaalde rechtsvorm. Dat het een interne aangelegenheid betreft, beperkt ook de manieren waarop de overheid burgerinitiatieven kan faciliteren. Momenteel probeert de overheid dit te doen door de mogelijkheid te (gaan) bieden om als maatschappelijke BV, afgekort tot BV-m, door het leven te gaan. Deze mogelijkheid wil de overheid bieden aan (sociaal) ondernemers die aan een aantal voorwaarden voldoen. De overheid hoopt op deze manier een veelgehoord knelpunt voor sociaal ondernemers, namelijk het gebrek aan (h)erkenning van hun maatschappelijke missie, weg te nemen. Aangezien sociaal ondernemers en burgerinitiatieven dicht bij elkaar liggen en ook met dezelfde knelpunten te maken krijgen, wordt in dit hoofdstuk dus stilgestaan bij een oplossing die in eerste instantie bedoeld is voor sociaal ondernemers. In paragraaf 8.2 wordt (het wetsvoorstel van) de BV-m besproken. Deze paragraaf is eerder verschenen in artikelvorm.⁷²⁶ In paragraaf 8.3 wordt geëindigd met een conclusie.

726. Driessen en De Moor 2021.

8.2 De BV-m⁷²⁷

8.2.1 Inleiding

Als het aan de minister en de Kamer ligt, wordt het binnenkort mogelijk om een maatschappelijke BV, afgekort- BV-m, ‘op te richten’. Een voorstel met de uitgangspunten van de BV-m is in maart van dit jaar in consultatie gegaan.⁷²⁸ De BV-m is volgens het voorstel speciaal bedoeld voor maatschappelijke ondernemingen. Dit zijn ondernemingen die door middel van ondernemerschap bij willen dragen aan (het oplossen van) een maatschappelijk opgave. Het kan daarbij gaan om een sociaal doel (bijvoorbeeld re-integratie in de arbeidsmarkt, creëren van alternatieve werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt), maar evengoed om het bijdragen aan duurzaamheidsdoelen of doelen zoals we ze onder meer in de Sustainable Development Goals (SDG) terugvinden.⁷²⁹ Hoewel het BV-m-voorstel spreekt van maatschappelijke ondernemingen, is de term sociale onderneming in Nederland gangbaarder. Daarom is in afwijking van het wetsvoorstel gekozen voor de term sociale ondernemer. Het meest in het oog springende kenmerk van een sociale onderneming is dat zij, anders dan ‘gewone’ ondernemingen niet is gericht op winstmaximalisatie, maar onderneemt onder het adagium van (maatschappelijke) ‘impact first’. De maatschappelijke missie staat voorop en het ondernemerschap is een middel om aan deze missie te werken. Naast deze ‘impact-firstgedachte’ zijn ook transparantie en participatie van de relevante doelgroep belangrijke kenmerken van de sociale onderneming. Of, zoals de Europese Commissie het verwoordt:

‘A social enterprise is an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders. It operates by providing goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative fashion and uses its profits primarily to achieve social objectives. It is managed in an open and responsible manner and, in particular, involves employees, consumers and stakeholders affected by its commercial activities.’⁷³⁰

Bekende voorbeelden van sociale ondernemingen zijn Tony Chocolonely en Fairphone.⁷³¹

727. Deze paragraaf is eerder verschenen als E.M.M.A. Driessen en T. De Moor, De Bv-m: zwevend tussen nut en noodzaak, *NJB* 2021/2353 (Driessen en de Moor 2021).

728. Zie <https://internetconsultatie.nl/bvm> voor de betreffende consultatie en bijbehorende documenten. Voor een samenvatting van de ingediende reacties zie <https://socialfinancematters.nl/kunnen-alleen-bvs-sociale-ondernemingen-zijn-dit-zijn-de-reacties-op-de-bvm/>.

729. Voor meer info over SDG zie: <https://www.sdgnederland.nl/>.

730. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/proximity-and-social-economy/social-economy-eu/social-enterprises_en.

731. Zie voor andere voorbeelden <https://www.social-enterprise.nl/onze-leden>.

De directe aanleiding voor de juridische erkenning van de BV-m is gelegen in het regeerakkoord uit 2017 en een initiatiefvoorstel van Tweede Kamerlid Eppo Bruins (CU).⁷³² In het regeerakkoord staat dat *'er meer passende regels en ruimte [komt] voor ondernemingen met sociale of maatschappelijke doelen.'*⁷³³ In brede zin gaat het dus om het faciliteren en stimuleren van sociaal ondernemerschap. Dat dit nodig is constateerde de SER al in 2015: sociale ondernemers hebben met diverse knelpunten te maken, zoals een beperkte (h)erkenning van hun op maatschappelijke impact gerichte bedrijfsvoering door de overheid, het bedrijfsleven en de maatschappij, problemen bij het meten van deze impact en het verkrijgen van (overheids)financiering, met name het binnenslepen van (aanbestedings- plichtige) overheidsopdrachten.⁷³⁴ Kern van deze knelpunten is het hybride karakter van deze organisaties, die immers door middel van economische methodes (ondernemerschap) een maatschappelijk doel nastreven. Dit hybride karakter maakt sociale ondernemingen voor de buitenwereld lastig te categoriseren. Zij zijn geen 'gewone' op winst gerichte ondernemingen, maar ook geen charitatieve instellingen. De afgelopen jaren zijn sociale ondernemingen meermaals het onderwerp van onderzoek geweest en is gebleken dat de genoemde knelpunten een terugkerend verschijnsel zijn.⁷³⁵ Om binnen het bredere thema van het faciliteren van sociaal ondernemerschap iets te doen aan de (h)erkenning van sociale ondernemingen, wordt daarom de BV-m in het leven geroepen.

In deze paragraaf staat de vraag centraal of en hoe de gepresenteerde uitgangspunten van de BV-m tegemoetkomen aan de werkwijze van sociaal ondernemers en de knelpunten waarmee zij te maken hebben.⁷³⁶ Hiertoe worden in paragraaf 8.2.2 de belangrijkste uitgangspunten van het BV-m-voorstel geschetst. In paragraaf 8.2.3 komen de belangrijkste punten die een risico vormen voor de (h)erkenning van sociaal ondernemers aan bod. In paragraaf 8.3 worden enkele aanbevelingen gedaan die recht doen aan het brede palet aan sociaal ondernemers dat actief is – en derhalve goed passen bij de wens om sociaal ondernemerschap te faciliteren.

8.2.2 *Hoe ziet de BV-m eruit?*

Vooropgesteld moet worden dat de BV-m geen aparte categorie binnen de rechtsvormen vormt. Er wordt, met andere woorden, dus geen nieuwe rechtspersoon of modaliteit op een al bestaande rechtsvorm in boek 2 BW geïntroduceerd. In

732. Bruins 2018.

733. Regeerakkoord Rutte III, *Vertrouwen in de toekomst*, 's-Gravenhage: 2017, p. 33.

734. SER, 2015.

735. Een greep: N. Bosma, H. Hummels, E. Manunza e.a., 2019. OECD2019. KPMG en Nyenrode 2020. PWC2018. BMC2020.

736. Onlangs zijn in het Maandblad voor Ondernemingsrecht enkele artikelen verschenen die het BV-m-voorstel bezien vanuit een ondernemingsrechtelijke bril: Stokkermans 2021. Zillikens-Loos, Crul en Schriemer 2021.

plaats daarvan kan, wanneer aan een aantal voorwaarden wordt voldaan, de sociale onderneming als BV-*m* worden ingeschreven in het handelsregister. Het gaat bij de BV-*m* dus om een wettelijk toegestaan naamlabel voor *bepaalde* (sociale) ondernemingen.

De basis van de BV-*m* is de reeds bestaande BV en alle wetgeving die hierop van toepassing is. Wie aan een aantal zeer ruim geformuleerde en laagdrempelige eisen voldoet mag, wanneer de wet eenmaal van kracht is, zich een BV-*m* noemen. Zo moet in de statuten van de BV-*m* worden opgenomen dat zij een bepaald maatschappelijk belang of doel bevordert dan wel nastreeft⁷³⁷ en moeten de bestuurders van de BV-*m* ten overstaan van een notaris verklaren een BV-*m* te willen vormen. De notaris gaat vervolgens na of de statuten overeenkomen met de BV-*m*-kenmerken, waarna de BV als BV-*m* kan worden ingeschreven in het handelsregister.

Anders dan in veel andere landen die een op de BV-*m* lijkende constructie kennen, zal de Nederlandse variant geen wettelijk verplichte winstklem hebben. Hierdoor wordt de BV-*m* niet wettelijk verplicht om een bepaald percentage van de winst in de maatschappelijke missie te (her)investeren.⁷³⁸ Reden om geen klem op te nemen, aldus de minister, is dat deze het ondernemerschap van de sociale onderneming mogelijk te zeer beknot. Echter, een dergelijke klem zou wel betere garanties bieden op het financieel borgen van de maatschappelijke doelstellingen. Daarnaast bevat het voorstel een zeer summiere transparantieverplichting: er moet jaarlijks een maatschappelijk jaarverslag worden opgesteld. Aan dit jaarverslag worden echter geen specifieke eisen gesteld.

8.2.3 *Waarom de BV-*m* zweeft tussen nut en noodzaak*

Zoals aangegeven, kampen sociaal ondernemers met diverse knelpunten. Het primaire knelpunt dat het BV-*m*-voorstel moet wegnemen is het gebrek aan (h)erkenning en zichtbaarheid als sociale onderneming en past daarmee binnen een bredere politieke wens om sociaal ondernemerschap te faciliteren en stimuleren. De vraag is of sleutelen aan het handelsregister voor dit soort ambities de juiste plek is én – belangrijker nog – of de voorgestelde BV-*m* voldoende tegemoetkomt aan de bredere signaleerde knelpunten. Op basis van het consultatievoorstel kan

737. Het consultatievoorstel geeft aan dat wordt aangesloten bij de sectoren die ook in aanmerking komen voor een ANBI-status. Het gaat om de volgende – zeer brede – categorieën: welzijn; cultuur; onderwijs, wetenschap en onderzoek; bescherming van natuur en milieu, daaronder begrepen bevordering van duurzaamheid; gezondheidszorg; jeugd- en ouderenzorg; ontwikkelingssamenwerking; dierenwelzijn; religie, levensbeschouwing en spiritualiteit; de bevordering van de democratische rechtsorde; volkshuisvesting; mensenrechten; arbeidsmarktparticipatie en een combinatie van de bovengenoemde doelen.

738. Ook Social Enterprise NL, de belangen- en kennisorganisatie voor sociaal ondernemers, zag vooral de nadelen van een winstklem: Social Enterprise NL 2016.

geconcludeerd worden dat de BV-m zoals voorgesteld zowel te beperkend als te ruim is, zoals we hierna uiteenzetten. Dit vormt een risico voor de doelstellingen die het wetsvoorstel nastreeft.

Risico I: waarom alleen de BV?⁷³⁹

Het eerste mankement is dat het voorstel alleen van toepassing is wanneer voor een BV wordt gekozen. Hoewel veel sociale ondernemingen in Nederland inderdaad een BV zijn, komen ook andere vormen voor, zoals een stichting en de coöperatie. Bovendien is het met het bestaande rechtspersoneninstrumentarium al lang mogelijk om de maatschappelijke missie te borgen en tegelijkertijd ondernemend te zijn, hetgeen uit de praktijk ook al blijkt. Het enige nadeel van de bestaande vormen is dat deze maatwerk vereisen en daarmee kostbaar zijn. Wat dat betreft kan de BV-m verlichting brengen. Maar zoals gezegd geldt dat alleen voor de sociale ondernemingen die al een BV zijn. Wie voor een andere rechtsvorm heeft gekozen, kan ervoor kiezen om op de ingeslagen weg door te gaan en daarmee niet te profiteren van de mogelijke extra (h)erkenning. Een andere mogelijkheid is dat deze organisaties zich laten omvormen tot een BV, waardoor de status van BV-m bereikbaar wordt. Dat gaat dan wel ten koste van de specifieke modaliteiten die bijvoorbeeld een coöperatie biedt om de leden-aandeelhouders een rol te bieden in het mede (be)sturen van de organisatie en dat terwijl de nauwe betrokkenheid van de leden-aandeelhouders (in hun rol van consument of producent) eveneens het borgen van de maatschappelijke doelstellingen kan bevorderen. In deze zin kan de nieuwe wetgeving ervoor zorgen dat juist ondernemingen die nu al als sociale onderneming actief zijn – en daarbij ook gewone burgers de kans geven om mee te investeren in door maatschappelijke doelstellingen gedreven ondernemingen – uitgesloten worden van de bijkomende mogelijkheden die de BV-m biedt, enkel omdat zij het BV-jasje niet (willen) aantrekken. De vele (coöperatieve) sociale ondernemingen die Nederland inmiddels rijk is dreigen zo om louter juridisch-technische redenen buiten de boot te vallen, terwijl het consultatievoorstel daar geen steekhoudende argumenten voor weet te geven.⁷⁴⁰ Dit is bijzonder jammer, want op deze wijze blijven vele burgers die bijdragen aan maatschappelijke meerwaarde en zonder primair de financiële meerwaarde te zoeken in de kou staan. En dat terwijl net de coöperatieve sociale onderneming kansen kan bieden om niet alleen de ondernemers, maar ook bereidwillige burgers te betrekken in deze vorm van ondernemen. Voor stichtingen die gebruik zouden willen maken van

739. Dit bezwaar wordt veelvuldig aangehaald: Stokkermans 2021. Zillikens-Loos, Crul en Schriemer 2021. Ook in andere consultatiereacties scoort dit thema hoog: <https://socialfinancematters.nl/kunnen-alleen-bvs-sociale-ondernemingen-zijn-dit-zijn-de-reacties-op-de-bvm/>.

740. Ook België kent al een aantal jaren speciale regelgeving met betrekking tot sociale ondernemingen. Voor het oprichten van een sociale onderneming gelden – net als waarschijnlijk binnenkort in Nederland – bepaalde voorwaarden. In de Belgische praktijk is gebleken dat de meeste sociale ondernemingen coöperaties zijn, waardoor bij de herziening van het Belgisch vennootschapsrecht alle sociale onderneming onder het coöperatieve vennootschapsrecht werden gebracht.

de BV-m herkenning en zich dus moeten omzetten in een BV geldt bovendien de aanvullende eis dat voor omzetting een rechtelijke machtiging noodzakelijk is (art. 2:18 lid 4 en lid 6 BW). Hoewel het voorstel op bovenstaand punt dus te beperkend is, is het op het gebied van transparantie en participatie weer te vrijblijvend, waardoor het risico op greenwashing bestaat.

Risico II: mogelijke greenwashing door te summiere en vrijblijvende transparantie- en participatieverplichtingen

Als gezegd bevat het voorstel zeer summiere transparantieverplichtingen. Transparantie en participatie van de relevante doelgroep in de (bedrijfsvoering van de) onderneming zijn echter juist kenmerkende factoren van een sociale onderneming zoals de Europese Commissie die ziet. Private labels die sociale ondernemingen momenteel al bij wijze van zelfregulering gebruiken, verwachten hogere standaarden dan de verplichtingen die het BV-m-voorstel voorschrijft. Voorbeelden van deze private labels zijn de Code Sociaal Ondernemen en het internationale B-corp.⁷⁴¹ Ook voorziet het wetsvoorstel nauwelijks in regels die ervoor moeten zorgen dat de sociale onderneming de impact-first gedachte op langere termijn blijft voorstaan. Algemene frases uit het consultatievoorstel dat het maatschappelijk doel voorop moet staan bij het bestemmen van de winst en het doen van uitkeringen in combinatie met een maatschappelijk jaarverslag zijn wel érg vrijblijvend. Daarbij moet in het achterhoofd worden gehouden dat de notaris alleen bij de inschrijving in het handelsregister – en dus niet gedurende de bedrijfsvoering – nagaat of de onderneming een maatschappelijk doel nastreeft. Bij de inschrijving wordt niet gecontroleerd of en hoe waarden als transparantie en participatie van de relevante doelgroep worden geborgd. De eerdergenoemde private labels verlangen bij inschrijving wel bewijs dat de onderneming er een transparante handelswijze op nahoudt en participatie van de doelgroep mogelijk is. Bovendien controleren zij wél tussentijds, om zo het risico op greenwashing te verkleinen.

Risico III: een vraagstuk in ontwikkeling

Daarnaast speelt ook nog een veel breder vraagstuk: datgene wat wij nu als samenleving belangrijk vinden om te borgen als maatschappelijk verantwoord ondernemen, met name op sociaal en ecologisch vlak, is ook in beweging. Met een nieuw handelsnaamlabel als de BV-m wordt dit vastgelegd voor vele jaren, terwijl het debat nog volop in evolutie is. Zo kan de vraag gesteld worden of het niet beter zou zijn om voor de sociale onderneming – als onderneming met oog voor de maatschappelijke impact van haar activiteiten – niet zozeer het beperken van negatieve impact, alswel het stimuleren van positieve impact als leidraad te nemen. Dit om grote hedendaagse uitdagingen als klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden. Daarbij komt nog dat de grote ommezwaai die nodig is niet

741. <https://www.codesocialeondernemingen.nl/> en <https://bcorporation.net/>.

alleen van nieuwe ondernemingen kan komen, en dat ook buiten de wereld van sociale ondernemingen gestreefd moet worden naar het inperken van negatieve gevolgen op mens en klimaat. Sociale ondernemingen geven vaak richting aan innovatie, en zetten de reguliere bedrijfswereld vaak aan tot nadenken en hervormen, maar idealiter toetst en verbetert de reguliere bedrijfswereld ook zonder externe druk zijn productieprocessen voortdurend, zodat de negatieve impact kan worden omgevormd tot een positieve bijdrage. Het 'in the picture' zetten van sociale ondernemingen met een nieuw label kan helpen om dat proces te versnellen, maar evengoed zou er aandacht moeten zijn voor de pionierende sociale onderneming die haar ideeën verspreid ziet, haar producten soms ook gekopieerd ziet door het reguliere bedrijfsleven, maar daarna geen reden van bestaan meer heeft. Ook hier is het de vraag of de BV-m daar kan toe bijdragen en of er geen andere maatregelen noodzakelijk zijn om de ontwikkeling van een 'nieuwe economie' te versnellen.

Het bovenstaande betekent dat het BV-m-voorstel, met als belangrijkste doelstelling zorgen voor meer (h)erkenning van sociale ondernemingen, slechts voor partiële (h)erkenning kan zorgen. Om écht werk te maken van de (h)erkenning van alle sociale ondernemingen zullen echter alsnog andere sporen bewandeld moeten worden.

8.3 CONCLUSIE

Tot slot stelt zich de vraag: wat dan wel? Als het introduceren van de BV-m *zoals voorgesteld* niet zo handig is, hoe krijgen de inspanningen die sociale ondernemingen leveren dan wel de (h)erkenning die ze verdienen, maar ook nodig hebben om hun toekomst te verzekeren?

De aandacht zou in de eerste plaats moeten gaan naar andere knelpunten waar sociaal ondernemers tegenaan lopen. In paragraaf 8.2.1 kwam al aan bod dat het daarbij gaat om de meetbaarheid van hun impact, het contact met de overheid en het verkrijgen van (overheids)financiering. De invoering van de BV-m verandert niets aan deze knelpunten. Om hier toch wat aan te doen, heeft de minister aangegeven om ook het 'ecosysteem' rondom sociale ondernemingen te stimuleren. Hiermee doelt de minister op het breder onder de aandacht brengen van (de werkwijze van) sociaal ondernemers en het eenvoudiger maken om in contact te komen met relevante (overheids)partijen. Denk dan aan informatie- en kennisdeling tussen sociaal ondernemers onderling en tussen sociaal ondernemers en de overheid, onderzoek naar het meetbaar maken van impact, het stimuleren van sociaal ondernemerschap in het inkoopbeleid en het aanstellen van een verbindingsofficier die

contacten kan leggen tussen sociaal ondernemers en de overheid.⁷⁴² De problemen waar sociale ondernemingen mee worstelen zijn volgens ons beter aan te pakken buiten het wetgevingskader om. Wanneer het versterken van het ecosysteem goed wordt aangepakt zal dit leiden tot meer kennis over de werkwijze van sociale ondernemingen. Uiteindelijk zorgt het versterken van dit ecosysteem dus ook voor het vergroten van (h)erkenning. Het grote verschil met de BV-m is dat dit ecosysteem voor alle sociale ondernemingen kan gelden, ongeacht hun juridische vorm.

Kortom, de doelstellingen van de BV-m zijn lovenswaardig, maar de uitwerking ervan zowel te beperkend (alleen van toepassing op de BV) als te ruim (transparantie- en participatieverplichtingen), met alle risico's van dien. Wil het voorstel echt werk maken van het stimuleren en faciliteren van sociaal ondernemerschap, dan is er dus nog wat werk aan de winkel. De minister doet er dan ook goed aan om het voorstel nog eens kritisch tegen het licht te houden en daarbij inspiratie op te doen bij al bestaande labels als de Code Sociaal Ondernemen en B-corp, maar ook bij de sociale ondernemingen die niet de BV maar andere rechtsvormen gekozen hebben om hun maatschappelijke doelstellingen vorm te geven.

Dit hoofdstuk begon met een gezamenlijk knelpunt voor burgerinitiatieven en sociale ondernemers. Namelijk, het kiezen van een rechtsvorm, passend bij hun uiteenlopende behoeften en activiteiten. De BV-m zal voor nieuwe initiatieven en sociale ondernemers wellicht wat keuzestress wegnemen. In paragraaf 8.1 en 8.2 kwam namelijk al naar voren dat juristen die de weg weten in het ondernemingsrecht de bestaande rechtsvormen zo kunnen inrichten dat zij geschikt zijn voor burgerinitiatieven en sociaal ondernemers, waardoor er dus een keuze gemaakt moet worden. Met een BV-m zal het maken van die keuze wellicht eenvoudiger worden. Maar omdat de basisvorm van de BV-m nog steeds de reguliere BV is, zal er nog steeds heel wat maatwerk in de statuten moeten zitten om ervoor te zorgen dat de maatschappelijke missie geborgd is en de relevante achterban en doelgroep gehoord worden binnen de bedrijfsvoering van het burgerinitiatief of de sociale onderneming. Anders gezegd: met de BV-m wordt de eerste keuze voor een rechtsvorm waarschijnlijk eenvoudiger, maar de inrichting ervan jammer genoeg nog niet.

742. Brief van de minister van EZK over de kabinetsinzet Sociaal Ondernemen, d.d. 10 juli 2020.